

Джо Холдеман

Няма по-слепи

Всичко започна, когато Клитъс Джеферсън се запита: „Защо всички слепци не са гении?“. Клитъс беше само на тринайсет по онова време, но въпросът бе добър, и той щеше да работи по него в продължение на още четиринайсет години, след което – да промени света завинаги.

Младият Джеферсън беше вундеркинд, самоук, буквално перко без каквато и да е конкуренция. Имаше химически комплект, микроскоп, телескоп и няколко компютъра, някои от които купени с джобни пари. По голямата част от доходите му идваха от преподаване обаче: учеше съучениците си да играят покер.

Дори перковците, даже несравнимите перковци, нито най-изперкалите играчи на покер, можещи да пресмятат диференциални уравнения наум, не са имунизирани срещу стрелите на Купидон и внезапните бури от тестостерон, придружаващи мерника му на тази възраст. Клитъс знаеше, че е грозен и че майка му го облича смешно. Освен това беше нисък и дундест и не можеше да хвърли топка в която и да е посока. Нито едно от тези неща не го притесняваше, докато жлезите му с вътрешна секречия не започнаха да приготвят съединения, нефигуриращи в химическия му комплект.

И така, Клитъс започна да сресва косата си и да носи дрехи, които не си пасваха, точно според модата, ала все още си оставаше нисък, дундест и доста неугледен. И въпреки, че учеше последна година, си беше най-младият в училище – и единственият чернокож, фактор през 1994 във Вирджиния.

Ако любовта проявяваше разум, ако сексуалните импулси се ръководеха от логиката, човек би очаквал от Клитъс, бидейки Клитъс, да оцени ситуацията си и да се насочи в търсене на нещо също толкова непретенциозно. Но, разбира се, той не постъпи така. Той просто зазвъня и задрънча из пачинко¹ машината на своето юношество, бивайки отблъскван от пръв поглед от всяка Мери, Джуди, Джени или Вероника в Познатия Космос, като започна от пленителната към красивата, през хубавата към сладката, през обикновената към „страхотната като личност“, додето накрая неустойимата сила на статистиката не го свърза с Ейми Линдербаум, която не го отблъсна от пръв поглед, защото бе сяпа.

Другите деца сметнаха това за повече от забавно. Освен, че беше сяпа, Ейми бе два пъти по-висока от Клитъс и, за да бъдем любезни, поне толкова неугледна, колкото и той. Придружаваше я куче-водач,

1. Японска игра, която твърде наподобява флиперите (бел.прев.)

което забележително приличаше на Клитъс – ниско, черно и дундесто. Всички се отнасяха любезно към нея, защото бе сляпа и богата, но пък наскоро се бе преместила в това училище и всъщност нямаше приятели.

Така че на преден план излезе Клитъс, на когото Купидон бе отредил единствено стрели и препаска, и онова, което иначе би било просто връзка въз основа на взаимното привличане на противоположности, се превърна в емоционален и интелектуален съюз, готов да предизвика през следващия век социално цунами и необратима трансформация на човешкото състояние. Но първо беше цигулката.

Съучениците ѝ бяха подразбрали, че и Ейми по някакъв свой начин е перко, но все още не знаеха от кой вид. Доста добре се справяше с компютъра, но човек бързо преглъщаше факта, казвайки си, че проклетото нещо така или иначе ѝ трябваше. А и тя не бе луда по компютрите, нито по науката, математиката, историята или Стар Трек, или по ученическото правителство, тъй че какъв вид перко, по дяволите, беше тя? Нещата се развиха така, че се оказа музикален перко, но по онова време бе твърде болезнено срамежлива, за да го демонстрира.

Първоначално всичко, от което Клитъс се интересуваше, бе това, че ѝ липсваха онези досадни игрек-хромозоми и че срещайки го, не бе избягала с ужас: във Вен диаграмата² на човечеството тя бе единственият негов представител, който съответстваше на именно тези изисквания. А когато той откри, че на всичко отгоре бе и умна и че е прочела повече книги от съучениците си взети заедно, романтичната им връзка се разгоря дълбоко и постоянно. Това беше дори преди цигулката.

На Ейми ѝ харесваше, че Клитъс не си играе с кучето ѝ и е пряк в любопитството си относно какво е това да си сляп. Тя можеше да оцени даден човек по гласа: само след едно изречение вече знаеше, че е млад, чернокож, срамежлив, малко шантав и не от Вирджиния. Модулацията му ѝ казваше, че той или бе непривлекателен, или се мислеше за такъв. Ейми бе шест години по-възрастна от него, бяла и два пъти по-висока, но иначе си подхождаха доста добре, така че започнаха да споделят компанията си.

Сред малкото неща, от които Клитъс нямаше никаква представа, бе музиката. Това, че другите деца си губеха времето в запаметяване на думите от глуповатите песни в Топ 40, за него бе доказателство за

2. Диаграмата на Вен е илюстрация на отношенията между и сред групи от обекти, които споделят нещо в цялост (в общия случай е съставена от фигури, застъпващи част от площта си), използва се в научни и инженерни презентации, в теоретичната математика, в компютърните приложения и статистиката (бел.прев.)

интелектуална дисфункция, ако не и за фактически лунатизъм. Родителите му винаги бяха показвали своята фанатична привързаност към операта. Вселената, очертана в единия си края от безсмислено дрънкане за несподелена любов, а в другия от крещящи в агония чужденци, не бе точно онова, което Клитъс би желал да изследва. Докато Ейми не взе цигулката си.

Постоянно говореха. Сядаха заедно на обяд и се срещаха в между-часията. Когато времето бе хубаво, седяха навън преди и след като свършваха училище и разговаряха. Ейми бе казала на шофьора си Моля да я взима десет или петнайсет минути по-късно.

И ето така, след три седмици добре прекарано време, Ейми покани Клитъс на вечеря в дома си. Малко се колебаеше, знаейки, че родителите ѝ са богати, но в същото време този стил на живот му бе любопитен, а и – да си признаем, до такава степен бе очарован, че, ако го помолеха мило, би скочил и от някоя скала. Даже употреби малко електронни пари, за да си купи хубав костюм, симптом, който накара майка му несигурно да потърси с ръка валиума си.

В началото вечерята протичаше неловко. Клитъс бе объркан от арсенала сребърни прибори и всичките видове храна, която нито приличаше, нито имаше вкус на такава. Но вече знаеше, че това ще бъде тест, а той винаги се бе справял добре с тестовете, даже когато се налагаше да научава правилата им в движение.

Ейми му беше казвала, че баща и е самоиздигнал се милионер; богатството му бе дошло от редица патенти за електроника. Клитъс съвсем закономерно прекара една събота в университетската библиотека, първо в търсене на патентите, а след това и в четене на избрани текстове, така че бе готов поне за бащата. Стратегията проработи. По време на супата четиримата разговаряха за компютри. Над коктейла от калмари Клитъс и мистър Линдербаум бяха задълбали в специфичните операционни системи и дяловите им структури. С говеждото Клитъс и „Наричай-ме-Линди“ обсъждаха квантовата електродинамика; със салатата се изгубиха някъде в електронния облак, а по времето, когато сервираха ядките, две откачалки от едната страна на масата разнищваха Булевата алгебра, докато Ейми и майка ѝ разменяха въздишки с разбиране и си тананикаха откъси от мелодиите на Гилбърт и Съливан³.

3. Гилбърт, Сър Уилям Шуенк (1836–1911), английски драматург и поет и Съливан, Сър Артур Сиймур (1842–1900), английски композитор, стават широко известни със своето сътрудничество (1871–1896) около създаването на множество популярни оперети. (бел.прев.)

По времето, когато се оттеглиха за кафе в музикалната стая, Линди харесваше Клитъс, като чувствата бяха взаимни, но Клитъс не знаеше колко харесва Ейми, колко истински я харесва, докато тя не взе цигулката.

Не беше „Страдивариус“ – бяха ѝ обещали такава за завършването ѝ в Джулиърд, но струваше повече от ламборджинито в гаража и тя не само я заслужаваше, но ѝ беше равна. Тя я взе и я настрои тихо, додето майка ѝ се настани над електронната клавиатура до голямото пиано, превключи на „арфа“ и започна простичко арпеджо, в което някой музикално грамотен бил разпознал въведението към „Размишление“ от „Тайс“ на Масне.

За целия си кратък живот Клитъс бе развил особена глухота към операта, така че не му бе известна историята за промяна и трансцендентна любов, стоящи зад това интермецо, но знаеше, че приятелката му е изгубила зрението си на петгодишна възраст, а на следващата година – годината, през която се бе родил той! – са ѝ дали нейната първата цигулка. В продължение на тринайсет години тя я беше използвала, за да изрази онова, което не можеше да изрази с гласа си, може би за да види онова, което не можеше да види с очите си, и на фона на измамно простичката романтична матрица, която Масне бе построил, за да представи красивата, славно преродена като невястата на Христос куртизанка Тайс, Ейми прощаваше на своята лишена от Бог вселена задето ѝ бяха отнели зрението и я славеше заради даденото ѝ в замяна, и го казваше на език, който бе разбираем дори и за Клитъс. Той не плака много, никога дотогава не го беше правил, но докато отзвучаваше последната висока, трептяща нота, той хлипаше в ръцете си, знаейки, че ако тя го искаше, можеше да го има завинаги, а най-странното – имайки предвид възрастта му и онова, което се случи, бе, че се оказа прав.

Щеше да се научи да свири на цигулка преди първия си докторат и по време на белязаният им от изключителна дружба съвместен живот двамата щяха да свирят заедно в продължение на десетки хиляди часове, но всичко това щеше да дойде след голямата идея. Голямата идея – „Защо всички слепци не са гении?“ – се зароди през същата тази вечер, но започна да се развива чак след седмица.

Както всеки на тринайсет години и Клитъс бе очарован от човешкото тяло, своето собствено и това на другите, но любопитството му бе по-систематично от любопитството на останалите и – атипично, органът, който го интересуваше най-много, бе мозъкът.

Мозъкът не прилича много на компютъра, въпреки че не върши зле

работата си, като имаме предвид, че е бил построен от неумел създател и програмиран по-скоро по чиста случайност. Това, което все пак компютрите вършат много по-добре от мозъците, беше и тема на разговора, който бяха провели Клитъс и Линди над сепиите си в доматен сос: системата от дялове.

Можем да си представим компютъра като една голяма ливада, покритата с паша, вместо като тъмна кутия, пълна със скъпи за подмяна, изписани с цифрички джунджурии, и че това пасбище се ръководи от мъдър, стар магьосник-овчар, когото няма да наричаме макропрограма. Овчарят е застанал на един хълм и наблюдава пасбището, което е пълно с овце, кози и крави. Разбира се, те не са просто хомогенна маса, доколкото кравите биха настъпвали агнетата и яретата, а козите биха изнервяли всички, скачайки и мушкайки с рогата си, така че там има дялове между бодлива тел, която ги пази разделени и щастливи.

Все пак, това е една доста шантава ливада, с нейните крави и кози, и овце, тичащи нагоре-надолу по едно и също време, изминаващи по 3×10^8 метра в секунда, и ако дяловете бяха еднакво големи, би настанала катастрофа, защото понякога въобще няма да има овце, а много нещастни, натъпкани една до друга крави. Ала овчарят, бивайки мъдрец, предварително знае колко място да определи за всяко отделно същество и, бивайки магьосник, може бързо да премести бодливата тел, без да нарани себе си или животните. Така всеки дял се разтяга според необходимото, маркирайки удобно по размери пространство. Вашият компютър прави същото, но в зависимост от неговата компютърна религия, вместо бодлива тел вие виждате малки правоъгълни прозорци или файлови папки.

В известен смисъл и мозъкът има своите дялове. Клитъс знаеше, че определени физически области от мозъка се асоциират с определени умствени способности, но въпросът не беше в простото „музикални наклонности ей там; деление на големи числа в онзи край“. Мозъкът е много по-кашест. Например, има добре дефинирани дялове, асоциирани с езиковите функции, области, носещи имената на френски и германски изследователи на мозъка. В случай, че някоя от тези области бъде унищожена – от удар или куршум, или запратен тиган, човек може да изгуби способността си да чете, говори или да пише разбираемо, като това е свързано с изгубената област.

Горното е интересно, но което е по-интересното – понякога с времето изгубената способност се завръща. Добре, казвате вие, значи мозъкът пораста отново – но не е така! Раждате се с всички мозъчни клетки,

които някога ще имате. (Питайте всяко хлапе.) Очевидно онова, което се случва, е, че някаква друга част от мозъка си стои наоколо като един вид подкрепление и след определен период връзките там се пресвързват и закачат именно към него. Човекът отново може да каже името си, а после името на жена си, после „тиган“ и преди да се усетите вече се оплаква от болничната храна и се обажда на бракоразводен адвокат.

В светлината на това свидетелство, би ни се сторило, че мозъкът, както и ливадата-компютър, има своя овчар, който мести насам-натам дяловете му, но – уви, не. В повечето случаи, когато някоя част от мозъка престане да функционира, това е краят. Наблизо може да има акри и акри плодородна угар, но и никой, упълномощен да я използва – поне не последователно. Фактът, че понякога нещата сработват, накара Клитъс да се запита „Защо всички слепци не са гении?“.

Разбира се, винаги е имало велики слепи мислители, писатели, и композитори (а през двасти век и някои художници, за които зрението е било без значение) и много от тях, като Ейми с нейната цигулка, са чувствали, че талантът им е дарен като компенсация. Клитъс се бе запитал дали за мозъка в това няма някаква буквална истина на микроанатомично равнище. Не се случваше винаги, иначе всички слепците щяха да бъдат гении. Може би се случваше от време на време, посредством механизъм, който помагаше на хората да се възстановяват от удар. Може би това би могло да бъде постигнато.

На Клитъс бяха предложени стипендии едновременно в Харвард и MIT⁴, но той се насочи към Колумбийския, за да бъде близо до Ейми, докато тя учеше в Джулиърд. В Колумбийския неохотно му предложиха тройна програма по физиология, електроинженерство и когнитивни изследвания и той изненада всички, които го познаваха, справяйки се само относително добре. Причината се криеше в отношението му към обучението, в най-добрия случай като към развлечение, а в най-лошия – като към необходимо зло. В изследванията си той напредваше в области, които го интересуваха.

Ако бе обърнал повече внимание на обикновените класове, като тези по история, философия, нещата можеха да се развият и по друг начин. Ако бе обърнал внимание на литературата, може би щеше да прочете историята за Пандора.

Сега нашата собствена история се спуска в тъмните гънки на

4. Масачузетски технологичен институт – едно от най-големите и престижни учебни заведения в Съединените щати (бел.прев.)

мозька. За следващите десет години основната част от разказа, която ние ще се опитаме да избегнем веднага след този параграф, ще въвлече Клитъс в смущаващи интелектуални занимания, като рязане на мъртви мозъци, учене да се произнася думата холецистокинин, пробиване на дупки в черепите на хора и бъркане вътре със заредени електроди.

В другата част на историята ни Ейми също се научи как да произнася холецистокинин поради същата причина, накарала Клитъс да се научи да свири на цигулка. Любовта им растеше и цъфтеше и на деветнайсетгодишна възраст, между първия си докторат и дипломирането си като лекар, Клитъс направи достатъчно дълга пауза, за да могат двамата да се оженят и прекарат вихрен меден месец в Париж, където Клитъс раздели времето си между изкушенията на своята съпруга и стерилните стаи на Инститют Маре, изучавайки процеса на заучаване при сепиите, а именно – чрез начина, по който серотонинът кара аденилатциклазата да катализира синтеза на цикличния аденозинмонофосфат точно на правилното място, но това всъщност е главната част от историята, която се опитвахме да избегнем, защото става наистина отвратителна.

Двамата се върнаха в Ню Йорк, където Клитъс прекара осем години, за да се превърне в доста добър неврохирург. В свободното си време се занимаваше с доктората си по електроинженерство. Нещата започваха да си идват на мястото.

На тринайсетгодишна възраст Клитъс бе отбелязал, че мозъкът използва повече клетки, за да намира, обработва и събира визуални образи, отколкото използва при всичките си други сетива взети заедно. „Защо всички слепци не са гении?“ бе само частният случай на едно по-голямо твърдение: „Мозъкът не знае как да оползотвори онова, което има.“ Изследванията му през следващите четиринайсет години бяха позадълбочени и комплексни, отколкото началните въпрос и твърдение, но все пак той се върна към тях.

Защото ключът към всичко бе зрителният кортекс.

Когато на един баритон саксофонист му се наложи да изсвири по ноти партията на виолончело, той (малко жени са привлечени от този инструмент) си представя, че музиката е написана в по-висока тоналност, избелва очи с една октава нагоре и свири без да изпълнява най-ниската част. Толкова е просто, че и дете би се справило, стига разбира се да има желание да свири на толкова голям е неудобен инструмент. Докато очите на саксофониста танцуват по петолинията, пръстите му автоматично преработват едно към едно, което е теоретичният еквивалент на това да добавяте и изваждате октави, пети и третини, като

целият умствен труд фактически е бил извършен в момента, в който той е погледнал към горния десен ъгъл на първа страница и си е казал: „О, по дяволите, отново виолончело.“ Партиите за виолончело на са толкова интересни за саксофонистите.

Окото е ключът, а зрителният кортекс – ключалката. Свирейки, на съпялата Ейми се бе налагало от време на време да спира и да прокарва лявата си ръка по Брайловите ноти. (Междувременно и да придържа инструмента на мястото му, а годините на подобна практика бяха направили мускулите на врата ѝ толкова здрави, че можеше да счупи орех между брадичката и рамото си.) Тук зрителният кортекс нямаше нищо общо, разбира се; запаметявайки ги временно, тя бе „чувала“ беззвучните ноти на всяка фраза с върховете на пръстите си, след което ги беше изпълнявала отново и отново, додето успееше да добави фразата към останалата част.

Както повечето слепи музиканти, Ейми имаше „ухо“ за това; всъщност даже и за сравнително сложни откъси ѝ отнемаше по-малко време да запамети музиката слушайки я многократно, вместо да я чете. (Все пак използваше брайл за по-сериозна работа, за да изолира намеренията на композитора от решенията на изпълнителя или диригента.)

Наистина не ѝ липсваше възможността на чете с очите си, по традиционния начин. Дори не беше сигурна какво ли би било, доколкото никога не бе виждала писана музика преди да изгуби зрението си, а и впрочем имаше само смътна идея как изглежда една отпечатана страница.

Така че, когато по време на тридесет и третата ѝ годишнина баща ѝ дойде при нея с предложението да ѝ купи шансът да вижда, макар и ограничено, тя не се съгласи веднага. Беше скъпо и рисковано и доста обезобразяващо: имплантиране в очните ѝ ями на миниатюрни видеокамери и свързването им към заспалите оптични нервни влакна. Ами ако това я направеше наполовина съяпа, но и притъпеше музикалните ѝ способности? Известно ѝ беше как другите четат музика, поне на теория, ала след четвърт век без тази способност, не ѝ се струваше, че ще има особена полза. Това можеше да я затрудни.

Освен всичко, тя изнасяше концертите си под формата на благотворителност за организациите на слепите или в полза на видовете специално обучение. Баща ѝ настояваше, че като възстановена ще бъде дори още по-ефективна в тези случаи. Но все пак тя се съпротивляваше.

Клитъс се изказа внимателно. Той каза, че е прегледал литературата и е говорил с швейцарския екип, присадил успешно имплантите на

кучета и примати. Той каза, че тя едва ли би пострадала, дори ако експериментът не успее. Онова, което не каза на нея или Линди, или на някой друг, бе жестоката франкенщайновска истина: че самият той стоеше зад експеримента; че експериментът нямаше нищо общо с възстановяване на зрението; че малките видеокамери дори няма да бъдат свързани. Бяха просто извинение за хирургическото отстраняване на очните ѝ ябълки.

Нормалният човек би имал доста крайни чувство относно ваденето на нечии очи в името на науката и дори още по-крайни, ако научи, че го е сторил съпругът на жертвата. Естествено, Клитъс бе далеч от нормалното в каквото и да е отношение. От негова гледна точка тези очни ябълки бяха безполезни закърнели придаъци, блокиращи хирургическия път към оптичните нерви, които щяха да бъдат пътя му към зрителния кортекс. Физически път, откъдето щяха да бъдат прокарани невероятно малки хирургически инструменти. Но си обещахме, че няма да разследваме тази част от историята в детайли.

Крайният резултат въобще не беше страховит. Ейми се съгласи да замине за Женева, а Клитъс и неговият екип хирурзи (всичките толкова вещи, колкото и неетични) я подложиха на три двадесет часови дни усърдна, макар и безболезнена микрохирургия, а когато свалиха превръзките и нагласиха перуката за хиляда долара (защото се бе наложило да проникнат и оттам, а не само през очните ями), тя всъщност изглеждаше далеч по привлекателно, отколкото преди операцията. Отчасти, понеже естествената ѝ коса винаги бе изглеждала катастрофално. Сега тя разполагаше със стъклени сини очи, вместо с по-скоро плащещата опалесценция на истинските. Въобще не приличаше на Бък Роджърс или нещо подобно.

Казаха на баща ѝ, че част от експеримента не е проработила, а шестте швейцарски учени, наети за целта, се съгласиха.

– Те лъжат – каза Ейми. – Въобще не са възнамерявали да възстановят зрението ми. Единствената цел на операцията е била да нарушат нормалните функции на зрителния кортекс по такъв начин, че да ми дадат достъп до неизползваните части от мозъка ми. – Тя се обърна към звука от дишането на съпруга си и сините ѝ очи погледнаха отвъд него. – Ти успя отвъд очакванията си.

Ейми бе разбрала всичко това веднага щом мъглата на лекарствата от операцията се бе вдигнала. Умът ѝ бе започнал да прави връзки, а тези връзки правеха връзки и така нататък в геометрична прогресия. По времето, по което приключваха със слагането на перуката, тя бе реконструирала цялата микрохирургична процедура само от ограничените си

познания и разговори с Клитъс. Имаше предложения за промени и бе готова да се подложи на допълнителни подобрения.

Колкото до чувствата ѝ към Клитъс, за по-малко време, отколкото ви е нужно да го прочетете, тя бе преминала от ужаса към омразата, разбирането, подновената любов, а накрая към емоционално състояние от въд способността за определение на всеки естествен език. За щастие, влюбените имат на свое разположение помощта на Булевата математика и препозиционната логика.

Клитъс бе един от малкото на този свят, когото тя можеше да обича, с когото можеше без снизхождение да разговаря лице в лице. Коефициентът му на интелигентност бе толкова висок, че цифрата му не би значела нищо. В сравнение с нея, естествено, той бе глупав и почти неграмотен. А това не беше ситуация, която той би толерирал задълго.

Останалото, както казват, е история и антропология, каквито ги познаваме ние – останалите да четем със собствените си очи, и както го разбираме през всяка една минута на всеки един ден. Клитъс бе вторият човек, който се подложи на операцията и то по времето, когато му се налагаше да бяга от хората на медицинската етика и техните полицаи. Независимо от това, на следващата година имаше още четирима, а на следващата двайсет, а после 2000 и 20 000. В рамките на едно десетилетие хората с чисто интелектуални занимания нямаха друг избор, освен едно: да изгубят или очите, или работата си. Дотогава операцията „второ зрение“ бе напълно автоматизирана, напълно безопасна.

Все още е незаконна в повечето страни, включително и в Съединените щати, но кой кого занася? Ако шефът на отдела ви е второзрящ, а вие не сте, смятате ли, че ще получите повишение? Дори не можете да поддържате разговор със създаване, чиито синапси стрелят шест пъти по-бързо от вашите, във всеки един момент имащо на разположение цели енциклопедии от информация. Вие, както и аз, сте интелектуална отживелица.

Вероятно имате добра причина за това, като художник, архитект, натуралист или треньор на кучета-водачи. Може би не ви стигат парите за операция, но това е слабо извинение, след като е смешно лесно да получите заем срещу гаранция за бъдещи доходи. Може би за вас съществува физическа причина да не легнете на онази маса и да отворите очите си за последен път.

Познавам Клитъс и Ейми благодарение на музиката. Навремето бях неин учител по пиано в Джулиърд, но сега вече не съм достатъчно умен, за да я уча на каквото и да е. Понякога идват да послушат как свири в

този западнал бар с групата му от първостепенни музиканти. Онова, което свирим, сигурно им изглежда скучно, но ни правят услугата да не се присъединят.

Ейми се оказа един невинен минавач в тази внезапна еволюционна експлозия. А Клитс бе, спорно, но заслепен от любов.

Останалите от нас трябва да изберат кой вид слепота да понесат.

КРАЙ

© 1994 Джо Холдеман
© Петър Тушков, превод от английски

Joe Haldeman
None So Blind, 1994

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/440>]